

Музикално-фолклорните традиции и съвременни тенденции в Добруджанската празнична и обичайно-обредна система

гл. ас. д-р Галя Петрова-Киркова

РЕЗЮМЕ

Добруджанската празнична и обичайно обредна система се отличава с особено богатство и многообразие. В нея се отразяват уникалните черти и своеобразието на този регион. Като фолклорен феномен със свои специфични развойни тенденции, тя провокира изследователския интерес.

Настоящата монография се явява продължаващо изследване на добруджанския фолклор. Анализът на многопосочните влияния на етно-демографското състояние и миграционните процеси върху музикалния фолклор на Добруджа, осъществен в дисертационния труд на автора Г. Петрова-Киркова („Музикално-фолклорното наследство в Добруджа – връзка с етно-демографското състояние и миграционните процеси”. Научен р-л проф. д-р Т. Киров, Пловдив, АМТИИ, 2015, 333 стр.) логично води до необходимост от разширено изследване на народните обичаи в Добруджа. Проучването на научно-изследователския дискурс, откриването на нови материали и източници от автора потвърждава, че системата от **народни обичаи, обреди и празници в Добруджа** заслужава отделно, самостоятелно и задълбочено проучване. Въпросът за логическата връзка между песните и тяхната приложна функция, свързана с бита и календарно-обредната система на българина и на други етнографски групи в Добруджа, става основа за по-широка тематична визия. **Мястото, ролята и функциите на музикалния фолклор** в широката панорама на Добруджанския празничен и обичайно-обреден фолклор отваря ново изследователско поле.

Фокусирането на изследването конкретно върху музикалния фолклор в добруджанската обичайно-обредна система се обуславя от факта, че той е сравнително най-устойчивия елемент на традицията в тази област – и днес се откриват информатори, които помнят песни, свързани с различни обреди и празници, и днес народните инструменталисти изпълняват традиционни сватбени, коледарски, лазарски и други инструментални мелодии, докато много от обредните действия и ритуали днес на практика не са актуални.

Настоящата монография съдържа три основни тематични изследователски акценти. В **Увод** са изложени обекта, предмета, целите и задачите на изследването. **Първа глава** поставя теоретичната му основа. Празничната и обичайно-обредна система се разглежда в два основни аспекта: на първо място - обобщено, като културен феномен; на второ място се извеждат характерните особености на българските народни обичаи и обреди, на семейните и календарните празници, с отделен акцент

върху ролята и мястото на *музикалния фолклор* в тях. Осъществен е преглед на литературните източници, в които са изведени отделни страни на празничната и обичайно-обредна система в Добруджа, т.е. научно-изследователския дискурс, върху който се основава този труд. Във *Втора глава се* разглежда ролята, мястото и функциите на музикалния фолклор в системата от семейни обичаи и обреди в Добруджа. *Трета глава* е посветена на специфичното присъствие на музикалния фолклор в Добруджанската празнична култура (в системата на календарните празници, на обичаи и обреди без определена календарна дата, както и на трудовите празници и обичаи).

В *Заключение* се обобщават резултатите и извеждат основните положения – изводите от изследването. Обичаите, обредите и вярванията като фолклорни феномени възплащават най-старинните и самобитни черти на българската народна култура. Като обект за научно изследване, още от Възраждането до наши дни, те се свързват с издигането на националното самочувствие на българския народ и с осъзнаването на неговата етническа цялост. Добруджанският празничен и обичайно-обреден музикален фолклор е емблематичен в това отношение, предвид богатата и разнообразна етническа и етнографска картина на областта. Освен със своята специфика и богатство, обусловено от разнообразието на обичайно-обредните практики, е характерен и с относително по-високата степен на съхранението на традициите.

В монографията, като методи на изследване се прилагат: проучване и теоретичен анализ; наблюдение; синтезиране на изводи и заключения; теренно проучване на музикален фолклор, свързан с народните обичаи, обреди и празници в Добруджа.

Библиографията включва научни трудове (монографии, студии, статии и др.), периодика, песенни сборници, краеведчески трудове и материали, справочна литература и др. (общо 135 източника).

В *Приложения* са дадени сравнителни таблици (на сватбените обичаи при различните етноси – Приложение I) и обреден музикалнофолклорен материал (проучен по време на работа „на терен” и дешифриран от автора Г. Петрова-Киркова – Приложение II).

Анализ на състоянието на изследванията по проблема:

В редица изследвания (още от Възраждането до съвременността) присъстват акценти върху обредния репертоар, в общ контекст, както и конкретно, във връзка с Добруджанското музикалнофолклорно наследство.

Липсва обобщаващо специализирано изследване за присъствието на музикалния фолклор в празничната и обичайно-обредна система в Добруджа.

Погледът върху научно-изследователския дискурс (осъществен в Първа глава на труда) констатира необходимост от цялостна

характеристика и поставяне на обобщаващи акценти върху функционалната, смисловата и приложната функция на музикалния фолклор спрямо празничната и обичайно-обредна система в Добруджа.

Изследователски цели и задачи:

Обект на настоящия труд е *празничния и обичайно-обреден музикален фолклор* в Добруджа.

Предмет на изследването е присъствието на *музикалния фолклор в традициите и съвременните тенденции* в развитието на *Добруджанската празнична и обичайно-обредна система*.

Цел на изследването е *разкриване спецификата на мястото, ролята и функциите на музикалния фолклор в народните обичаи, обреди и празници в Добруджа в духа на традицията (инвариантност) и развитието, „движението” от традициите към съвременността (вариантност)*.

Народните обичаи са свързани с комплексна проява на характерните черти на фолклора в неговите най-широки рамки. Това определя специфични изследователски задачи, насочени от една страна към проучване на традициите, а от друга – към разкриване на нови страни от битуването на фолклора в съвременните условия.

Основни задачи на изследването са:

- проучване на литературни източници, свързани с изследване българската (и в частност - Добруджанската) празнична и обичайно-обредна система, във връзка с поставянето на теоретичната основа на изследването;

- извеждане на традиционните (устойчиви, инвариантни) елементи на системата от обичаи, обреди и празници в традиционен план, във връзка с функцията и ролята на музикалния фолклор в тях;

- проучване на спецификата в развойните процеси и съвременните тенденции в присъствието на музикалния фолклор в системата от празници, обичаи и обреди;

- теренно проучване на обичайно-обреден музикален фолклор;

- показване на мястото (при отчитане на конкретните исторически и етно-демографски условия в областта) на Добруджанския празничен и обичайно-обреден музикален фолклор в общонародната култура.

Настоящото изследване доказва, че обичайно-обредния фолклор в Добруджа има устойчиви локално-характеристични елементи, които обуславят непреходността и своеобразието на иманентно свързания с тях добруджански музикален фолклор.

Обичаите, обредите и вярванията като фолклорни феномени възплъщават най-старинните и самобитни черти на българската народна култура. Като обект за научно изследване, още от Възраждането до наши дни, те се свързват с издигането на националното самочувствие на българския народ и с осъзнаването на неговата етническа цялост.

Добруджанският празничен и обичайно-обреден музикален фолклор е емблематичен в това отношение, предвид богатата и разнообразна етническа и етнографска картина на областта.

Основните изводи в монографията са изведени в два основни аспекта:

А) По отношение на инвариантността:

Присъствието на музикалния фолклор в празничната и обичайно-обредната и е тясно свързано със *съхранението на традицията*. Наблюдава се следната закономерност: констатацията за съхранение на традициите в календарната и извънкалендарната обредност, както и в семейните празници и обичаи (при изследваните етноси към края на XX век, а и сега) в повечето случаи е свързана с присъствието на музикален фолклор (например, съхранението на цели обредни цикли, свързани с *коледуването, лазаруването, ладуването, пеперуда* и др.);

Б) По отношение на мястото, ролята и функциите на в празничните и обичайно-обредните комплекси:

Музикалният фолклор се явява един от *общите задължителни елементи* в празничната и обичайно-обредна култура. Присъствието му не е еднозначно – неговото място, роля и функции имат различни прояви:

- ✓ Функционална обвързаност (в различна степен) с обичайно-обредните практики:
  - изявено централно присъствие на музикално-фолклорни обичайно-обредни цикли;
  - ключово присъствие в отделни моменти на обредността (изпълнение на песни, хора на песни, припевки, инструментални изпълнения и др., в тясна връзка с обичайно-обредните практики);
  - спорадично присъствие в зрелищно-развлекателни моменти;
- ✓ Приложна, хедонистична функция:
  - в семейни тържества (някои случаи – и в клубни тържества, сборове и др.) – именни дни, обичайно-обредни гостувания, посещения при близки, свързани с празниците и др.;
  - присъствие в рамките на игри и хора, изпълнявани по време на различните празници.

Музикалният фолклор е един факторите, които са в основата на единството на различните компоненти на празничната и обичайно-обредната система (връзката между семейните и календарните празници); в това отношение той има ключова роля и функции. Празничността, която се налага в съвременността като алтернатива на обредността (тенденция, която има своето начало още от средата на миналия век) обуславя и „центрирането” на хедонистичната функция на музикалния фолклор в рамките на тази система.

Музикалният фолклор се явява и като обединяващ фактор в специфичния комплекс от празнични и обичайно-обредни традиции в Добруджа, обусловен от различията – локални, етнографски, етнически и религиозни. В него се проектират и ясно се открояват различията, но като универсален метаезик с присъствие и функции в обичаите и празниците, той е един от най-важните фактори за междуетническите културни взаимоотношения.

Очаквани резултати, научни приноси:

Основният принос на този труд се състои в това, че запълва липсата на специализирано монографично изследване за присъствието, ролята и функциите на музикалният фолклор в празничната и обичайно-обредна система в Добруджа:

- Обогаляване на научния дискурс по темата;
- Поставяне на обобщаващи акценти върху функционалната, смисловата и приложната функция на музикалният фолклор спрямо спецификата на народните обичаи, обреди и празници в Добруджа;
- Присъствието на музикалният фолклор се извежда в традиционен план (като устойчив елемент) и в развитие и изменение във времето;
- Създава се основа за продължаващи изследвания.

Приложимост на резултатите:

Изследването в монографията е свързано с актуални за съвременността проблеми:

- проблемът за съхранението на музикално-фолклорните традиции: стремежът в наши дни да се съхрани органичното и непосредствено музикално-фолклорно „преживяване” (в случая – чрез устойчивите елементи на празничните и обичайно-обредни традиции);
- изучаването на музикалният фолклор като културен феномен, който от една страна се явява като фактор за идентификация на различията, а от друга (например, по отношение на функционалната обвързаност с обредните практики) - като фактор за комуникация между различните етноси и етнографски групи;
- резултатите са приложими в други изследвания върху българската празнична и обичайно-обредна система, както и за компаративни (сравнителни) музикално-фолклорни, етнологички, етнографски и др. изследвания.

Тези проблеми неминуемо са свързани и с образователна парадигма – богатите възможности на музикалният фолклор да влияе върху

емоционалното и личностното изграждане на тези, които се обучават – както на учениците, така и на студентите, бъдещи професионалисти-музиканти и педагози.

ПУБЛИКАЦИИ

по темата на монографията

1. Петрова-Киркова, Г. – „Вила се'й лоза...” Добруджански народни песни, Пловдив, *FastPrintBooks*, 2016.
2. Петрова-Киркова, Г. – Музикалният фолклор в българския празничен календар и традиционните обичайно-обредни практики – място, роля и функции. // Сборник доклади. Международна научна конференция „Наука, образование и иновации в областта на изкуството”, Пловдив, АМТИИ, 12-13.10. 2017, с. 256-262.
3. Петрова-Киркова, Г. – Музикалният фолклор в добруджанската празнична и обичайно-обредна система – присъствие в научно-изследователския дискурс. // *Knowledge – International Journal*. Vol. 20.6. Bansko, Dezember, 2017. Literature, Music and Arts. Skopje, 2017, p. 2709-2713.
4. Петрова-Киркова, Г. – Музикалнофолклорни акценти в новогодишния празничен обичайно-обреден цикъл. // Доклад на конференция, Скопие, 2018 (под печат).
5. Петрова-Киркова, Г. – Лазаруването в Добруджа – място и функция на музикалния фолклор в обичайно-обредните практики. // Годишник на АМТИИ. 2017 (под печат).
6. Петрова-Киркова, Г. – За присъствието на музикалния фолклор в обичайно-обредните практики в добруджанския пролетен празничен календар. // Пролетни научни четения, АМТИИ, Пловдив, 2018.